

Nr 30

Utbildningsutskottets betänkande med anledning av propositionen 1974: 99 angående särskilda institutionsföreståndare i vissa ämnen på grundskolans högstadium m. m. jämte motioner.

Propositionen

I propositionen 1974: 99 har Kungl. Maj:t (utbildningsdepartementet)

1. föreslagit riksdagen att godkänna de grunder för särskilda institutionsföreståndare vid grundskolan som förordats i propositionen,
2. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet i propositionen anfört om statsbidrag till vissa skolbyggnader.

Sedan statens avtalsverk och personalorganisationerna träffat avtal om 1974 års löner, innefattande bl. a. överenskommelse om uppdrags-tillägg till institutionsföreståndare på grundskolans högstadium, föreslås i propositionen att särskilda institutionsföreståndare skall förordnas i ämnena biologi, fysik, kemi och teknik på grundskolans högstadium om antalet högstadielklasser vid skolenheten utgör lägst tolv och mer än en lärare undervisar i ämnet i fråga.

Vidare anmäler Kungl. Maj:t fråga om handläggning av ärenden rörande statsbidrag till skolbyggnader som är integrerade i olika typer av centrumanläggningar.

Motionerna

1974: 1783 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen uttalar att särskilda institutionsföreståndare vid grundskolans högstadium skall förordnas även i gymnastik, hemkunskap, musik, teckning, textilslöjd samt trä- och metallslöjd på samma grunder som i propositionen 1974: 99 anges för institutionsföreståndare i ämnena biologi, fysik, kemi och teknik,

1974: 1794 av herr Bladh m. fl. (s) vari hemställs:

1. att riksdagen vid behandling av propositionen 1974: 99 ger Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts beträffande behovet av särskilda institutionsföreståndare förutom i biologi, fysik, kemi och teknik också i hemkunskap, teckning, textilslöjd samt trä- och metallslöjd på grundskolans högstadium,
2. att bestämmelserna för inrättande av särskilda institutionsföreståndare utformas så att hänsyn tas till att andra än lärare också använder nämnda institutioner;

1974: 1795 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen i anledning av propositionen 1974: 99 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna att förordnanden som särskilda institutionsföreståndare skall ske under de former som angivits i motionen med rätt för skolstyrelserna att med utgångspunkt i de lokala förhållandena disponera den tillgängliga resursen,

1974: 1822 av fru Fränkel (fp) och herr Jonsson i Alingsås (fp) vari hemställs att riksdagen beslutar att särskilda institutionsföreståndartjänster vid grundskola även skall finnas för ämnena hemkunskap, teckning, textilslöjd samt trä- och metallslöjd.

Nuvarande bestämmelser

I skolstadgan (1971: 235, ändrad senast 1973: 678) finns bestämmelser om inrättande av tjänster som huvudlärare och institutionsföreståndare samt om arbetsuppgifter, behörighet och tillsättning av dessa tjänster. De nuvarande bestämmelserna grundar sig i huvudsak på beslut i samband med dels 1964 års gymnasie- och fackskolereform (prop. 1964: 171, SäU 1964: 1, rskr 1964: 407), dels 1967 års lärarutbildningsreform (prop. 1967: 4, SU 1967: 51, rskr 1967: 143).

Huvudlärare

Arvodestjänster som huvudlärare finns både i grundskolan och gymnasieskolan.

För låg- eller mellanstadium som ingår i arbetsområdet för rektor vid *grundskolan* finns en arvodestjänst som huvudlärare för varje fullt fyrtal klasser, om länskolnämnden medger det. Fler än tre tjänster för varje stadium får inte finnas. För högstadium som ingår i rektors arbetsområde finns en huvudlärare för varje ämne med undantag av frivilliga ämnen. På högstadiet får huvudläraren efter medgivande av länskolnämnden en arvodestjänst som huvudlärare, om undervisningen i ämne eller ämnen, för vilka samma lärare är huvudlärare, omfattar minst 40 veckotimmar och flera lärare undervisar i ämnet eller ämnena.

För *gymnasieskolans* del gäller i stort samma bestämmelser som för högstadiet med den skillnaden att veckotimgränsen, med undantag för vissa ämnen, är fastställd till 35 veckotimmar.

Bestämmelserna om uppgifter, behörighet och tillsättning är praktiskt taget identiska för de båda skolformerna.

Huvudlärare skall närmast under ämneskonferensen sköta den pedagogiska planeringen, lämna övriga lärare råd och anvisningar, främja lärares fortbildning samt handleda mindre erfarna lärare. Skolöverstyrelsen har utfärdat kompletterande föreskrifter och anvisningar för huvudlärarens uppgifter.

Huvudläraren skall inneha lärartjänst vid grundskola eller gymnasie-

skola, ha sin tjänstgöring i huvudsak förlagd till aktuell skolenhet samt vara behörig till ordinarie lärartjänst på stadiet eller i respektive ämne. Huvudläraren utses av skolstyrelsen (för landstingskommunal skola av utbildningsnämnden) efter förslag av rektor genom förordnande för högst tre år.

Institutionsföreståndare

Vid skolenhet med gymnasieskola finns en föreståndare för varje ämnesinstitution. Arvodestjänst som institutionsföreståndare finns däremot enbart för ämnesinstitution i vilken ingår naturvetenskapligt eller tekniskt ämne på tvåårig social linje, tvåårig teknisk linje, treårig eller fyraårig linje enligt föreskrifter som skolöverstyrelsen meddelar. Av dessa framgår att arvodesanställd institutionsföreståndare finns för bl. a. ämnena fysik, kemi och biologi samt en rad tekniska ämnen.

Institutionsföreståndare skall vara lärare i ämnet och ha sin tjänstgöring förlagd till skolenheten. Han utses av skolstyrelsen efter förslag av rektor genom förordnande tills vidare.

Av skolstadgan framgår att lärare i grundskolan är skyldig att förestå institution. Skolöverstyrelsen har utfärdat kompletterande föreskrifter och anvisningar om institutionsföreståndare som avser såväl grundskola som gymnasieskola. Några arvodestjänster finns dock inte i grundskolan.

Utskottet

I samband med 1964 års gymnasie- och fackskolereform (prop. 1964: 171, SäU 1964: 1, rskr 1964: 407) samt 1967 års lärarutbildningsreform (prop. 1967: 4, SU 1967: 51, rskr 1967: 143) tillkom dels arvodestjänster som institutionsföreståndare i vissa naturvetenskapliga och tekniska ämnen i gymnasiet och fackskolan, dels arvodestjänster som huvudlärare vid grundskolan och på det gymnasiala stadiet.

I den förevarande propositionen 1974: 99 föreslås nu att arvodestjänster som institutionsföreståndare skall finnas också på grundskolans högstadium. Enligt förslaget bör om vissa villkor är uppfyllda institutionsföreståndare förordnas i ämnena biologi, fysik, kemi och teknik.

Enligt de i anledning av propositionen väckta motionerna innebär Kungl. Maj:ts förslag en begränsning i fråga om ämnen som ej är sakligt motiverad. Motionärerna är ense om att det finns en rad andra ämnen beträffande vilka behovet av arvodestjänster som institutionsföreståndare är fullt jämförbart med behovet för de av Kungl. Maj:t föreslagna ämnena. I motionerna 1974: 1783, 1974: 1794 och 1974: 1822 föreslås att särskild institutionsföreståndare skall finnas också i ämnet hemkunskap respektive teckning, textilslöjd, trä- och metallslöjd. Mo-

tionen 1974: 1783 har samma yrkande också beträffande ämnena gymnastik och musik. Motionen 1974: 1795 önskar att skolstyrelserna fritt skall få disponera ifrågavarande resurs för anställande av institutionsföreståndare efter eget gottfinnande.

Mellan statens avtalsverk och personalorganisationerna på det statliga avtalsområdet träffades den 28 februari 1974 preliminärt avtal om 1974 års löner. Avtalet har godkänts av riksdagens lönedlegation. Avtalet inrymmer överenskommelse om att uppdragstillägg skall utgå till institutionsföreståndare i vissa ämnen på grundskolans högstadium, om arvodestjänster som institutionsföreståndare inrättas. Organisationsunderlaget för ifrågavarande särskilda institutionsföreståndare har av Kungl. Maj:t presenterats riksdagen i den förevarande propositionen 1974: 99, vilken är dagtecknad den 29 mars 1974. Utskottet anser den ordning i vilken frågan tidsmässigt handlagts otillfredsställande och förutsätter att organisatoriska förändringar inom utbildningsväsendet i fortsättningen inte föregrips genom överenskommelser mellan statens förhandlare och personalorganisationerna.

Därtill kommer, som föredragande statsrådet också erinrar om, att frågan om institutionsföreståndare på grundskolans högstadium äger starkt samband med arbetet inom utredningen om skolans inre arbete (SIA). Riksdagen har nyligen behandlat motionsyrkanden om inrättande av arvodestjänster för institutionsföreståndare inom kommunal vuxenutbildning. I sitt betänkande 1974: 20 framhöll utskottet att systemet med institutionsföreståndare enligt vad utskottet erfarit kommer att ges en generell prövning vid beredningen av betänkande från SIA. Med hänvisning härtill ansåg utskottet att då ifrågavarande motionsyrkanden inte påkallade någon riksdagens åtgärd. I enlighet härmed beslöt riksdagen avslå motionsyrkandena. Utskottet har funnit sig böra erinra om detta nyligen fattade beslut.

Vid skolenhet med gymnasieskola finns i dag arvodestjänster som institutionsföreståndare för vissa ämnesinstitutioner. Utskottet anser det motiverat att institutionsföreståndare finns också på grundskolans högstadium. Mot Kungl. Maj:ts förslag kan emellertid den invändningen resas att det genom att vara begränsat till grundskolans högstadium innebär endast en dellösning, vilken även den är begränsad på ett sätt som synes sakna saklig grund. Mot bakgrund av vad tidigare anförts anser sig utskottet inte kunna motsätta sig att riksdagen beslutar beträffande institutionsföreståndarorganisation i grundskolan.

Som utskottet nyss redovisat har Kungl. Maj:ts förslag i fråga om begränsningen av ämnen i vilka institutionsföreståndare skall kunna förordnas, nämligen biologi, fysik, kemi och teknik, föranlett motionsyrkanden. Även om motionsyrkandena kan anses väl underbyggda har utskottet funnit sig böra avstå från att nu föreslå en vidgning av äm-

neskretsen. Enligt utskottets uppfattning hör Kungl. Maj:t så snart som möjligt presentera riksdagen ett samlat förslag till lösning av frågan om särskilda institutionsföreståndare vid olika skolformer. Utskottet föreslår att riksdagen med anledning av motionerna 1974: 1783, 1974: 1794 yrkandet 1, 1974: 1795 och 1974: 1822 som *sin mening ger* Kungl. Maj:t till kännä vad utskottet anfört.

Liksom i fråga om arvodestjänsterna som huvudlärare bör enligt propositionen en viss minsta undervisningsvolym krävas för att arvodestjänst som institutionsföreståndare skall få inrättas. Kungl. Maj:t föreslår att antalet klasser vid skolenhetens högstadium skall vara lägst tolv och att därtill skall krävas att mer än en lärare undervisar i ämnet. I den förutnämnda motionen 1974: 1794 yrkas att bestämmelserna utformas så att hänsyn tas till att andra än lärare också använder institutionen i fråga. Motionärerna påpekar att detta är särskilt vanligt då det gäller institutionerna för hemkunskap, teckning, textilslöjd samt trä- och metallslöjd.

Utskottet godtar Kungl. Maj:ts förslag. Med hänsyn till att förslaget såsom påpekats i motionerna 1974: 1794 och 1974: 1795 kan få icke önskvärda effekter förutsätter utskottet att villkoren för inrättande av arvodestjänst som institutionsföreståndare även kommer att ingå i den av utskottet förordade samlade översynen.

Slutligen vill utskottet beträffande motionen 1974: 1795 peka på att den yrkade fria resursanvändningen äger nära samband också med frågor som är under prövning i utredningen om skolan, staten och kommunerna (SSK).

I propositionen 1974: 99 anmäls även frågan om handläggning av ärenden rörande statsbidrag till skolbyggnader som är integrerade i olika typer av centrumanläggningar. Av propositionen framgår att Kungl. Maj:t under de senaste åren avgjort ett tiotal sådana ärenden varje år. Statsbidrag har därvid beviljats för det fall att skollokaler varit integrerade i anläggning som ägts av aktiebolag, förening eller stiftelse vari kommun genom sina företrädare haft bestämmanderätten. Statsbidraget utgår till kommunen. Föredragande statsrådet anmäler att hon senare har för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att skolöverstyrelsen fortsättningsvis får besluta om statsbidrag i nämnda fall. Enligt utskottets mening bör riksdagen inte ha något att erinra mot att en sådan delegering av beslutanderätten genomförs.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen med bifall till i propositionen 1974: 99 förordade grunder för särskilda institutionsföreståndare vid grundskolan som *sin mening ger* Kungl. Maj:t till kännä vad utskottet med anledning av motionerna 1974: 1783, 1974: 1794, 1974: 1795 och 1974: 1822 anfört beträffande ett samlat förslag till

lösning av frågan om särskilda institutionsföreståndare vid olika skolformer,

2. att riksdagen lägger till handlingarna propositionen 1974: 99 i vad den avser fråga om handläggning av vissa skolbyggnadsärenden.

Stockholm den 16 maj 1974

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Larsson i Staffanstorp (c), Jönsson i Arlöv (s), Nordstrandh (m), Elmstedt (c), fröken Hörlén (fp), fru Gradin (s), herrar Sundgren (s), Karlsson i Mariefred (c), fru Lantz (vpk), fröken Rogestam (c), herrar Nyhage (m), Nilsson i Norrköping (s), Hagberg i Örebro (s) och Gillström (s).

Reservation

av herrar Nordstrandh (m) och Nyhage (m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar med »Som utskottet» och på s. 5 slutar med »och kommunerna (SSK), bort ha följande lydelse:

Som utskottet nyss redovisat har Kungl. Maj:ts förslag i fråga om begränsningen av ämnen i vilka särskild institutionsföreståndare skall kunna förordnas, nämligen biologi, fysik, kemi och teknik, föranlett motionsyrkanden. Liksom motionärerna finner utskottet det otillfredsställande att Kungl. Maj:ts förslag om särskilda institutionsföreståndare icke, då förändringar av reglerna för institutionsföreståndare vidtas, också omfattar de ämnen på grundskolans högstadium som har med biologi, fysik, kemi och teknik likartade institutionsförhållanden, nämligen ämnena gymnastik, hemkunskap, musik, teckning, textilslöjd samt trä- och metallslöjd.

Institutionerna i samtliga dessa ämnen är synnerligen omfattande. De är rikt utrustade med undervisningsmateriel av olika slag, representerande mycket stora värden. I flera av institutionerna förekommer många kemiska artiklar, vilket ställer särskilda krav på förvaring, användning och kontroll, då dessa artiklar kan medföra förgiftnings-, brand- eller annan olycksfallsrisk vid oriktig hantering. Mängden och omsättningen av inventarier och förbrukningsmateriel fordrar också betydande administrativt arbete. De som svarar för skötseln av dessa institutioner utför ett ansvarsfullt arbete som är fullt jämförbart med det som institutionsföreståndarna i ämnena biologi, fysik, kemi och

teknik får på sin lott. Man kan och får inte göra skillnad mellan ämnen och ämnesinstitutioner av samma eller likartad typ.

Utskottet finner sig alltså med tillstyrkan av motionerna 1974: 1783, 1974: 1794 yrkandet 1 och 1974: 1822 böra föreslå riksdagen att besluta om den vidgade ämneskrets som yrkas i nämnda motioner.

Enligt utskottets uppfattning bör Kungl. Maj:t skyndsamt presentera riksdagen ett samlat förslag till lösning av frågan om särskilda institutionsföreståndare vid olika skolformer. Utskottet anser att riksdagen med anledning av motionen 1974: 1795 som sin mening bör ge denna uppfattning till känna för Kungl. Maj:t.

Liksom i fråga om arvodestjänsterna som huvudlärare bör enligt propositionen en viss minsta undervisningsvolym krävas för att arvodestjänst som institutionsföreståndare skall få inrättas. Kungl. Maj:t föreslår att antalet klasser vid skolenhetens högstadium skall vara lägst tolv och att därtill skall krävas att mer än en lärare undervisar i ämnet. I den förutnämnda motionen 1974: 1794 yrkas att bestämmelserna utformas så att hänsyn tas till att andra än lärare också använder institutionen i fråga. Motionärerna påpekar att detta är särskilt vanligt då det gäller institutionerna för hemkunskap, teckning, textilslöjd samt trä- och metallslöjd.

Utskottet godtar Kungl. Maj:ts förslag och avstyrker yrkandet 2 i motionen 1974: 1794. Med hänsyn till att förslaget såsom påpekats i motionerna 1974: 1794 och 1974: 1795 kan få icke önskvärda effekter förutsätter utskottet att villkoren för inrättande av arvodestjänst som institutionsföreståndare på grundskolans högstadium kommer att ses över.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen
  - a. med anledning av propositionen 1974: 99 samt med bifall till motionerna 1974: 1783, 1974: 1794 yrkandet 1 och 1974: 1822 ävensom med avslag på motionen 1974: 1794 yrkandet 2 godkänner av utskottet förordade grunder för särskilda institutionsföreståndare vid grundskolan,
  - b. som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet med anledning av motionen 1974: 1795 anfört beträffande ett samlat förslag till lösning av frågan om särskilda institutionsföreståndare vid olika skolformer,

